

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een
jaar toegang

Bekijk onze
tijdelijke actie ×

 de Architect

Abonneren

Villa Kameleon door Felt in Monnikenheide. Beeld Stijn Bollaert

Statement tegen kille zorgarchitectuur. In het Vlaamse Monnikenheide leven cliënten in een architectonisch totaalkunstwerk

Gideon Boie | Gepubliceerd: 16 mei 2023 | Gewijzigd: 17 mei 2023

Monnikenheide is een zorglandschap, en tegelijk een architecturaal statement over de plaats van zorgbehoevende mensen in de samenleving. De architectuurminnende opdrachtgevers verzamelden vijftig jaar lang een unieke verzameling gebouwen op het

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie ×

Geef cadeau

Delen

Monnikenheide in Zoersel, in de Vlaamse provincie Antwerpen, is een woonzorgcentrum voor mensen met een verstandelijke en fysieke beperking. Het ligt op de rand van het natuurdomein Zoerselbos en is de creatie van Wivina en Paul Demeester. Na de geboorte van hun zoon Steven in 1969, een jongen met het syndroom van Down, besloten de jonge ouders om werk te maken van alternatieve woonoplossing voor mensen met verstandelijke en fysieke beperking. Destijds was de zorginstelling een verzameloord van allerhande ziekte en beperking. Nu, vijftig jaar later, staat op en rond het domein een indrukwekkende verzameling woningen.

Centraal in de bouwproductie staat de idee van kleinschalige, gezinsvervangende woningen. In de geest van de normalisatie zien de woningen er stuk voor stuk uit als chique, enigszins uit de kluiten gewassen gezinswoningen. Sprekend voorbeeld is het Huis van de Voorne uit 2003, gebouwd in de lintverkaveling langs een straat in het dorp, een ontwerp van de gevierde Vlaamse architect Dirk Somers, toen een jonge stagiair-architect bij Huiswerk architecten. De woning bestaat uit zeven studio's voor beschut wonen, waarin mensen met een beperking zelfstandig leven met minimale ondersteuning.

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

De Eiken door UR architects. Beeld Tim van de Velde

De typologie van de woning keert terug in alle latere bouwprojecten in Monnikenheide, zoals het evenzeer iconische Huis aan 't Laar, in 2013 ontworpen door het Brusselse bureau 51N4E. De twee afzonderlijke leefgroepen van zeven bewoners met iets hogere zorggraad ontmoeten elkaar op de eigenzinnige helixtrap. De kleinschaligheid was echter reeds in de kiem aanwezig in de eerste bouwprojecten, zoals het Monnikenbos ontworpen door architect Luc Van den Broeck in 1980. Het maakt dat dit complex door UR architects uit Antwerpen in 2020 gemakkelijk om te vormen was tot vier afzonderlijke woningen, door eenvoudig het centrale gedeelte af te breken en om te vormen tot een open plein.

“De woningen van Monnikenheide liggen verspreid in het bos als een verkaveling op

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

natuurdomein spreekt voor de ambitie van normalisatie en inclusie. De bosrijke omgeving past in de woonidylle van de doorsnee Belg. De woningen van Monnikenheide liggen verspreid in het bos als een verkaveling op zichzelf. Slim gebruik van de omliggende boswegen maakt het mogelijk om elke woning haar eigen adres en voordeur te geven. Monnikenbos en Huis aan 't Laar liggen op een steenworp van elkaar, maar toch hebben ze andere adressen aan straat, respectievelijk Monnikendreef 3 en Schaapskooi 16.

De huizen in het dorp stimuleren de bewoners om gebruik te maken van de sociale voorzieningen in het dorp, zoals met het eerder aangehaalde Huis aan de Voorne. Zeven mensen met een verstandelijke beperking wonen zelfstandig met minimale ondersteuning, in die tijd een baanbrekend initiatief. De locatie maakt het de bewoners mogelijk zelfstandig de bus te nemen naar Antwerpen. En, minstens even belangrijk: de huizen betrekken de dorpsbewoners spontaan in de dynamiek van het zorgcentrum en stimuleren hen om indien nodig hulp te bieden in het alledaagse leven.

Hiertoe nestelde het Huis aan de Kerk, een ontwerp door Vermeiren De Coster Architecten in 2005, zich aan het dorpsplein. Dit is eveneens een woning voor beschut wonen van zeven mensen met mentale handicap die zelfstandig hun dag indelen. Wivina Demeester noemde het een kleine provocatie om zo'n initiatief onder de kerktoeren te situeren. Een statement is ook de Villa Kameleon, ontworpen in 2021 door Felt architecture & design uit Gent. De locatie van de zorgwoning in de verkaveling te midden van luxueuze eengezinswoningen had een bijzondere bouwtoelating nodig, maar laat ondertussen mensen met een mentale handicap onzichtbaar deel zijn van de samenleving.

“Opdrachtgever Wivina Demeester is een collectionneur van architectuur: ze omringt zich met de beste architecten en geeft jonge beloften volop kansen”

Een eigenzinnigheid aan Monnikenheide is dat in vrijwel elke ontwerpopdracht andere architecten op zoek gaan naar de ruimtelijke mogelijkheden binnen het leidmotief van

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

Vermeiren De Coster, Richard Venlet, 51N4E, UR architects en Felt. Wivina Demeester is een collectionneur van architectuur, grapte Dirk Somers – ze wist zich te omringen door de beste architecten en geeft jonge beloften volop kansen.

De opdrachtgevers koesteren dan ook een bijzondere interesse in architectuur. Wivina Demeester is voormalig minister en nam in haar bevoegdheid voor de Regie der Gebouwen (noem het de Rijksgebouwendienst van België) eind jaren negentig de eerste stappen voor de aanstelling van de Vlaams Bouwmeester. In dezelfde periode stond ze aan de wieg van het Vlaams Architectuurinstituut, waarvoor ze later bijna twintig jaar optrad als bestuursvoorzitter. Het maakt dat Monnikenheide zich presenteert als culminatiepunt van Wivina Demeesters interesses in zorg, politiek en architectuur. Opmerkelijk genoeg groeide de interesse in architectuur vanuit de zoektocht naar goede zorg en nog voor sprake was van haar politieke mandaten.

De eclectische collectie woningen van Monnikenheide vormt een totaalkunstwerk – in de betekenis die de Duitse kunstfilosoof Boris Groys eraan geeft: staar je niet blind op de diverse, unieke ontwerpen en ronkende namen, minstens even uniek is het verband waarbinnen de individuele woningen passen. Terugkerend thema is kleinschaligheid en inclusie – in de precieze betekenis dat mensen met een mentale beperking recht hebben op territorium. Deze projectdefinitie is geen vast omschreven programma, maar wordt flexibel vormgegeven naar gelang de noden, mogelijkheden en urgenties.

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

Huis aan de laar door 51n4e. Beeld Filip Dujardin

Monnikenheide is een landschap dat de grenzen van de zorgarchitectuur ruim overstijgt. Het voorvoegsel 'zorg' mag de aandacht niet afleiden: het gaat om excellente architectuur waar u en ik evengoed in zouden willen wonen. Het gaat er niet om dat wij jaloers moeten zijn om de unieke architectuur van deze zorgwoningen. Het punt is dat de oneliner 'architectuur maakt mensen mooier' – een zin die Wivina Demeester vaak herhaalt – niet alleen van toepassing is op mensen met een verstandelijke en fysieke beperking. In het beste geval maakt het programma van de zorg onze manier van samenleven in dorp en stad een tikkeltje mooier.

Of kunnen we stellen dat in Monnikenheide de architectuur zichzelf overstijgt? Voorbij vorm, verhouding en materialiteit, ligt het programma van de zorg en inclusie. In Monnikenheide is de architectuur niet louter het decor van het dagelijks leven, architectuur staat op het toneel en speelt mee als actor – om een metafoor van de Franse socioloog en filosoof Bruno Latour te gebruiken. De architectuur van de diverse woningen stimuleert nieuwe samenlevingsvormen en sociale interacties. De woningen

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie ×

Lees meer over

ZORGZAME ARCHITECTUUR

Gideon Boie

Gideon Boie is architect-filosoof, onderzoeker aan Faculteit Architectuur van de KU Leuven en oprichter van het architectuurkritisch collectief BAVO. Het werk richt zich op de politieke dimensie van kunst, architectuur en ruimtelijke planning.

Dit vind je misschien ook interessant

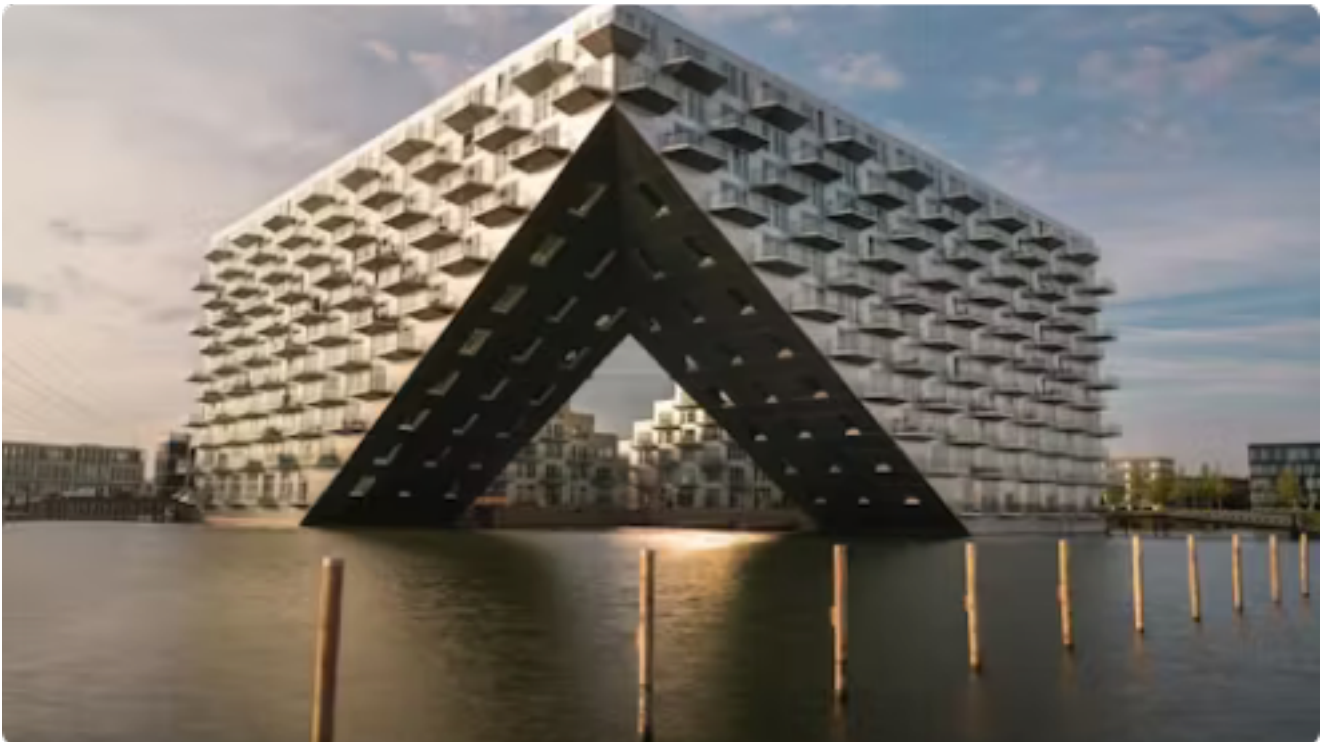
CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

ARCHITECTUUR

Hoe ontwerp je een woonzorgboerderij? Balanceren tussen een warm...

DUURZAAMHEID

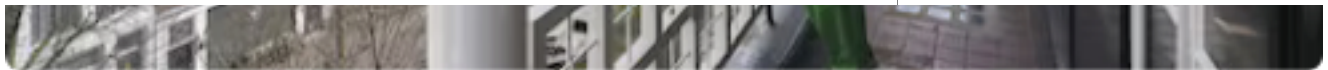
Peterselie-architectuur, oftewel: leren van de kermis

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

ARCHITECTUURTAAL

Twee loggia's in Amsterdam: mediterrane uitspattingen in nuchtere...

START UP

Start-up: Baltussen van Schaik: 'Wij pleiten voor een welstand voor...

de Architect – Thema: Architectuur

Ontvang eens per vier weken achtergronden, inspiratie en verdieping op het gebied van architectuur.

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie

Ik ben niet wim.luyckx@vai.be - [Uitloggen](#)

Categorieën

[Architectuur](#)

[Stedenbouw](#)

[Interieur](#)

Platform

[Printuitgave](#)

[Digimazine](#)

[ARC Awards](#)

[Projectbezoeken](#)

Thema's

[Van offline naar online](#)

[Biobased bouwen](#)

[Hemels wonen](#)

[\(Ge\)bouwen met geschiedenis](#)

Volg de Architect

[Nieuwsbrieven](#)

[Facebook](#)

[LinkedIn](#)

[Instagram](#)

[Twitter](#)

[Spotify](#)

CADEAU: de editie Tabula scripta bij een jaar toegang

Bekijk onze tijdelijke actie ×

Contact

Abonneren

---

de Architect is onderdeel van VMN media. Op gebruik van deze site zijn de volgende regelingen van toepassing: [Algemene Voorwaarden en Privacy en Cookie beleid](#) | [Privacy instellingen](#)

